

Rovné příležitosti pro vícejazyčné žáky

Mezi **vícejazyčné** děti, žáky a žákyně patří děti s migrační zkušeností, s cizím státním občanstvím, bilingvní, děti s českým občanstvím používající odlišný domácí jazyk, uprchlíci. Mezi největší **překážky** patří jazyková bariéra, odlišné kulturní a jazykové prostředí, změněná sociální situace rodiny, ekonomická situace, uprchlictví a válečná zkušenost. A pak také neznalost školního prostředí, vzdělávacího systému a vyučovacího jazyka ze strany rodičů, a tudíž nedostatečná možnost domácí podpory, nepřipravenost pedagogů, nedostatek podpůrných profesí (např. vyučující češtiny jako druhého jazyka), nepřipravenost vzdělávacího systému (např. teprve se budující systém jazykové přípravy, chybějící financování koordinátorů na školách).

1. Jednotné přijímací zkoušky jsou zásadní bariéra

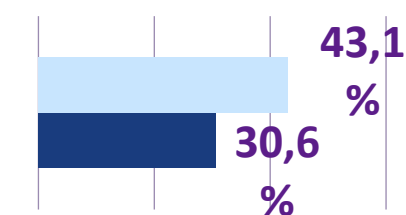
A) Odupuštění testu z ČJL mají jen nově příchozí – žáci a žákyně, kteří nastoupili do 7.-9. ročníku nemají šanci konkurovat rodilým mluvčím v ČJL, přesto skládají stejný test

*”Osobám, které získaly předchozí vzdělání ve škole mimo území České republiky, se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách **promíjí na žádost** přijímací zkouška z českého jazyka, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří **rozhovorem**.” (§ 20, odst. 4).*

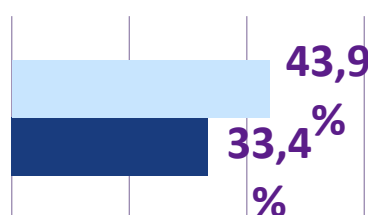
B) Úspěšnost v testu z matematiky u uchazečů podle § 20 je výrazně nižší každý sledovaný rok, a to i v případě, že byl přeložen do ukrajinštiny.

Následující grafy ukazují úspěšnost všech uchazečů (světle modrá), uchazečů, kteří skládali test z M v češtině i když nikdy před tím nechodili v ČR do ZŠ (tmavá), je v roce 2022 byl test z M pro uchazeče z Ukrajiny přeložen do ukrajinštiny (růžová).

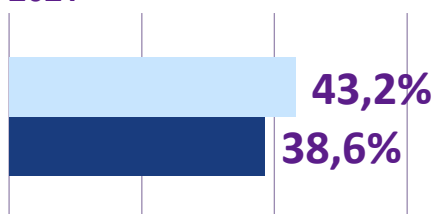
2019

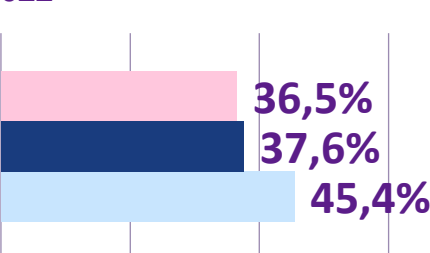
2020

2021

2022

Potřebujeme upravit JPZ tak, aby byly zajištěny rovné příležitosti i pro vícejazyčné žáky a žákyně s nedostatečně osvojeným vyučovacím jazykem.

Co je potřeba udělat a změnit?

Při novelizaci školského zákona je třeba upravit § 20, odst. 4, § 60b a vyhlášku č. 353/2016 Sb. tak, aby reflektovaly znevýhodnění uchazečů s nedostatečně osvojeným vyučovacím jazykem.

Konkrétně:

- definovat možnost **prominutí nebo snížení náročnosti přijímací zkoušky z českého jazyka** (resp. jednotné zkoušky z českého jazyka a literatury) žákům, kteří se vzdělávali alespoň 2 roky v předcházejících 8 letech před příslušnou zkouškou ve škole mimo území České republiky, *například nově přichozích žáků z Ukrajiny, kteří v letošním školním roce nastoupili do 9. ročníku, se nebude týkat odpuštění testu z ČJL, přitom testy nemohou zvládnout v požadované kvalitě. To stejné se týká i ostatních vícejazyčných žáků s nedostatečnou znalostí vyučovacím jazyka (na úrovni menší než B1)*
- umožnit PPP individualizované posouzení úpravy podmínek také u dalších vícejazyčných žáků (kteří pobývají v ČR již delší dobu, ale jazyk stále dostatečně neovládají například z důvodu přílišné odlišnosti mateřského a vyučovacím jazyka) – například, aby i PPP mohli na základě zjištěné nedostatečné znalosti vyučovacím jazyka doporučit odpuštění testu. Pokud by platilo navrhované ustanovení v první odrážce, PPP by nebyly zatíženy těmito úkony.
- upravit testy z českého jazyka a literatury pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacím jazyka tak, aby **zjišťovaly úroveň osvojení vyučovacím jazyka** potřebnou pro úspěšné studium na SŠ (testuje se tedy úroveň zvládnutí češtiny jako druhého jazyka),
- **upravit test z matematiky** tak, aby pochopení zadání ani jeho zvládnutí nevyžadovalo vysokou úroveň jazykových znalostí, nebo přeložit testy do mateřských jazyků žáků, zároveň je potřeba zveřejnit ukázkové testy pro nácvik uchazečů (uchazeči potřebují mít možnost natrénovat si test, stejně jako uchazeči z ČR – což indikuje neúspěšnost i v případě přeložení testů v grafu z roku 2022),
- k úpravám testů vytvořit **expertní pracovní skupinu** se zapojením odborníků na výuku češtiny jako druhého jazyka (dále ČDJ),
- v případě nedostatečné úrovně znalosti vyučovacím jazyka mají mít žáci na základě upravené JPZ nárok na jazykovou přípravu (bod 2 a 3).

Úpravu JPZ je potřeba řešit bezodkladně s ohledem na velké množství nově přichozích z Ukrajiny – ti, co absolvovali, byť jen jeden školní rok v ZŠ v ČR, budou muset skládat stejnou JPZ, jako rodilí mluvčí. Což je v rozporu s rovnými příležitostmi. Stejně změny jsou ale potřebné i pro ostatní vícejazyčné žáky.

2. Nescholarizovaní 15+

Každoročně přichází po ukončení ZŠ v zemi původu až **700 mladých lidí**, kteří se kvůli neznalosti jazyka nedostanou na SŠ, nebo ji v prvním ročníku opustí. Letos je to navíc až **20 tisíc mladých z Ukrajiny**.

Chybí jazyková příprava před vstupem na SŠ, motivace a příležitosti mladých lidí ke střednímu vzdělávání v ČR.

Tito žáci jsou mezi resorty (MŠMT, MPSV, MV) a nikdo se o ně zatím nestará.

Současné adaptační skupiny jsou jen pro mladé z Ukrajiny, navíc mají příliš náročné podmínky pro realizaci pro tuto věkovou skupinu (20 hodin týdně, min. 8 osob).

MŠMT zavedlo jazykovou přípravu pro žáky z ciziny na SŠ. Mládež po ukončení ZŠ, která neprojde přijímacím řízením (nebo se ani na SŠ nepřihlásí) však nemá možnost jazykové přípravy a neformálního vzdělávání. To je potřeba změnit a spolupracovat mezi resorty.

Co je potřeba udělat a změnit?

Pro tento školní rok:

- bezodkladně **svolat meziresortní jednání** s cílem zajistit **tento školní rok** podporu adaptace, kariérového poradenství, jazykového vzdělávání a neformálního vzdělávání pro mládež mimo vzdělávací systém nejen z Ukrajiny. V rámci meziresortního jednání hledat i dlouhodobé řešení (viz níže),
- v nové **výzvě MŠMT na adaptační skupiny** upravit podmínky výzvy. Z důvodu diferencovaných potřeb této cílové skupiny, ale i malému povědomí o jejich skutečné lokalizaci, nedostatečně vytvořené podpůrné síti a dalším velmi nestandardním podmínkám, je nutná **větší flexibilita na rozsah aktivit během týdne** (umožnit realizovat skupiny v rozsahu od 4–20 hod./týden namísto vyžadovaných 20 hod.), tímto krokem by se reflektovala účast mládeže na online výuce. Zároveň je potřeba snížit minimální počet mládeže ve skupině, aby se reflektovala lokální situace v místech, kde nebude moct být skupina s 8 účastníky, ale přesto budou aktivity realizovány v plném rozsahu (min. počet na skupinu by měl být snížen na 4, nebo umožnit postupné navyšování účastníků).

Dlouhodobé řešení:

Je třeba umožnit **jazykové vzdělávání** všem mladým lidem, kteří ukončili ZŠ v zemi původu, nebo těm, co navštěvovali ZŠ v ČR pouze krátkou dobu na to, aby mohli složit úspěšně JPZ a/nebo jít studovat SŠ v českém jazyce. Vyzkoušená podoba je **roční jazykový přípravný kurz**, který studenty připraví na úroveň A2-B1, ti mohou následně s podporou již studovat na střední škole. Bez této jazykové přípravy mnoho z nich končí vzdělávání předčasně. Obzvláště na maturitních oborech.

Roční jazykový přípravný kurz je třeba implementovat do vzdělávacího systému (podobně jako roční pomaturitní studium jazyka).

Je třeba:

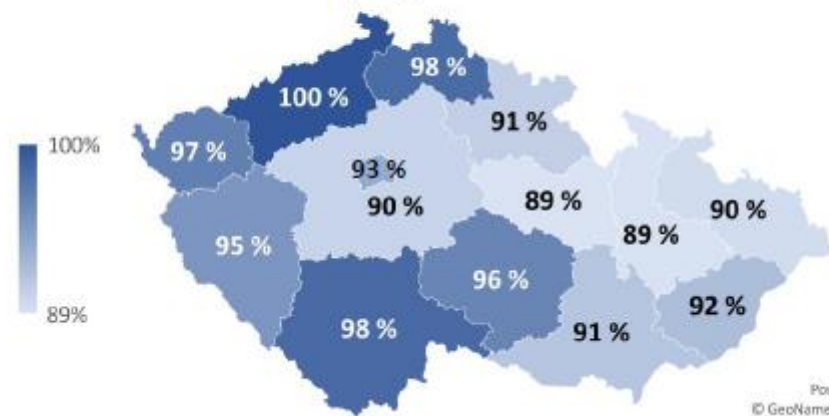
- **umožnit roční přípravný jazykový kurz před vstupem na SŠ uchazečům o střední vzdělávání s nedostatečnou či žádnou znalostí vyučovacího jazyka, kteří se na SŠ nedostanou,**

- prováděcím předpisem **určit rozsah ročního přípravného jazykového kurzu, optimálně na 1 100 vyučovacích hodin** (pro vstup na SŠ je třeba osvojit si jazyk na vyšší úrovni, hodinová dotace proto musí být vyšší než na ZŠ),
- zajistit nárokové **financování jazykové přípravy** a návazné sociální podpory, vč. statutu studenta, na základě meziresortních vyjednávání¹,
- **určit školská zařízení**, která budou jazykovou přípravu před vstupem na SŠ realizovat (mohou být SŠ, ale i jazykové školy s právem státní zkoušky),
- **provázat** jazykovou přípravu před vstupem do SŠ s JPZ a následnou jazykovou podporou na SŠ,
- **implementovat roční přípravný jazykový kurz před vstupem na SŠ do vzdělávacího systému** tak, aby jeho účastníci měli status žáka/studenta (obdobně jako v pomaturitních ročních kurzech cizích jazyků s denní formou vzdělávání) – opět na základě meziresortního jednání s MV, MPSV a MF.

3. Jazyková příprava na ZŠ i SŠ není nároková pro všechny s potřebou

Nároková je pouze pro žáky s cizí státní příslušností plnící si povinnou školní docházku v ČR po dobu nejvýše 12 měsíců před podáním žádosti (vyhl. 48/2005 Sb, §11, odst.1). Stejné podmínky má jazyková příprava na SŠ. Toto nastavení tedy vylučuje žáky a žákyně s českým a dvojím občanstvím s neznalostí jazyka. Tito žáci a žákyně mohou být zařazeni pouze do již existující skupiny pro jazykovou přípravu za určitých podmínek.

Podíl žáků s nárokem na celkovém počtu žáků ve skupinách – krajský pohled

C.j.: MSMT-7838/2021-1

Podíl žáků s nárokem – ČR

Podle odhadu ředitelů z šetření ČŠI v roce 2015 však těchto žáků může být o **27 % více** k stávajícímu počtu cizinců. Data o žácích s potřebou podpory v jazyce **systematicky nesbíráme** (kromě Sociologického ústavu Akademie věd ČR).

¹ Viz příloha

Co je potřeba udělat a změnit?

Při novelizaci školského zákona je třeba upravit § 20, odst. 5 a 6 školského zákona, kde je nutné změnit definici kategorie žáků, kteří mají nárok na jazykovou přípravu, a zajistit, aby jazyková příprava byla skutečně nároková pro všechny děti, žáky a žákyně, kteří ji potřebují.

Je třeba:

- do odst. 5 v § 20 školského zákona doplnit, že bezplatná příprava zahrnující výuku českého jazyka je zajištěna pro všechny žáky, kteří mají nedostatečné či žádné znalosti vyučovacího jazyka (tedy ne plošně pro všechny cizince, ale pro žáky s cizím, českým, nebo dvojím občanstvím bez dostatečné znalosti jazyka),
- je třeba změnit také prováděcí předpisy, tedy vyhlášku 48/2005 Sb. a vyhlášku 13/2005 Sb (ve znění pozdějších předpisů), které upřesňují organizaci jazykové přípravy na ZŠ a SŠ.
- ze škol, které vzdělávají děti a žáky s nárokem na jazykovou přípravu, zjišťovat data o počtu dětí a žáků s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka, zda se účastní jazykové přípravy a v jakém rozsahu, jejich potřebách a školní úspěšnosti.
- data následně na krajské i národní úrovni vyhodnocovat a přijímat potřebná opatření.

Optimálně by bylo vhodné zařadit při novelizaci školského zákona **nový paragraf o nároku na jazykovou přípravu a jazykovou podporu na základě nedostatečných jazykových dovedností**. Tento paragraf a jeho prováděcí předpis by sjednotily v současnosti roztržitěnou praxi jazykové přípravy z § 20 a jazykové podpory z § 16 jako podpůrného opatření. Děti a žáci bez dostatečné znalosti vyučovacího jazyka by podle tohoto paragrafu měli nárok na jasně definovaný rozsah výuky češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) podle úrovně zvládnutí jazykových dovedností ve vyučovacím jazyce, a to ve formě intenzivní jazykové přípravy bezprostředně po nástupu do školy (pro úplné začátečníky), následovaný dlouhodobou jazykovou podporou v rozsahu 3 hodiny týdně. Vedle výuky ČDJ by žáci také měli nárok na další podpůrná opatření po dobu minimálně šesti let (tedy již v době jazykové přípravy na ZŠ) – konkrétně na úpravu obsahu, metod a hodnocení vzdělávání, vzdělávání dle IVP, pedagogickou intervenci a případně podporu asistentem pedagoga. Tato podpora by se týkala základního i středního vzdělávání. V mateřských školách je optimální forma podpory 1 hodina ČDJ za týden, což odpovídá současnému nastavení v PO.

4. Dlouhodobá podpora v rozvoji Češtiny jako druhého jazyka

Jazyková příprava nestačí, **druhý jazyk se učíme až deset let**. V ČR zatím není systematicky uchopena následná podpora po jazykové přípravě. Podpůrná opatření z § 16 naráží stále na neochotu ŠPZ vyšetřovat děti pouze kvůli neznalosti jazyka. Pomohla by změna systému – **dlouhodobá podpora jazyka na základě posouzení jazykové úrovně přímo pedagogem ČDJ. Na ZŠ, ale i v MŠ a především SŠ** (s ohledem na maturitní zkoušku).

Co je potřeba udělat a změnit?

Je nutné upravit školský zákon (§ 16 nebo 20) a prováděcí předpisy tak, aby všechny děti v MŠ a všichni žáci v ZŠ (včetně žáků v přípravných ročnících) a SŠ bez dostatečné znalosti jazyka měli nárok (v případě ZŠ a SŠ po absolvování jazykové přípravy) na **dlouhodobou jazykovou podporu** (výuku ČDJ v potřebném rozsahu) v době běžné výuky ve své kmenové škole. Zároveň by žáci ZŠ měli nárok na podporu v běžné výuce ihned po nástupu do školy (tedy souběžně s jazykovou přípravou).

Konkrétně by děti a žáci měli nárok na **výuku ČDJ** (v rozsahu 3 hodiny týdně v ZŠ a SŠ a 1 hodinu týdně v MŠ) poskytovanou **na základě jazykové diagnostiky bez potřeby vyšetření v ŠPZ** (za dostatečné metodické podpory škol a s použitím vhodného testového nástroje – tedy zcela v návaznosti na jazykovou přípravu z § 20).

Souvisí s výše zmiňovaným návrhem na vytvoření **nového paragrafu o nároku na jazykovou přípravu a jazykovou podporu na základě nedostatečných jazykových dovedností** (str. 5).